

## **Δ. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΛΥΤΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 19<sup>ο</sup> ΑΙΩΝΑ**

### **1. Θεσσαλία, Ήπειρος, Μακεδονία**

#### **Ερωτήσεις σύντομης απάντησης:**

1. Ποιες ήταν οι συνέπειες των αλυτρωτικών κινημάτων σε όλη τη διάρκεια του 19<sup>ου</sup> αιώνα;
2. Ποια στάση κράτησαν οι Έλληνες κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου και ποιες οι συνέπειές του για τους πρόσφυγες;
3. Πώς επηρέασε ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-1878) την Ελλάδα;
4. Ποιες ήταν οι αρνητικές συνέπειες του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897;

#### **Απαντήσεις στις ερωτήσεις σύντομης απάντησης:**

1. «Σε όλη τη διάρκεια του 19<sup>ου</sup> αιώνα ... όταν ηρεμούσαν τα πράγματα».
2. «Το 1854 ο Κριμαϊκός πόλεμος ... στο χωριό Ανίβιτσα της Φθιώτιδας».
3. «Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-1878) ... απ' αυτούς επέστρεψαν στις περιοχές τους».
4. «Το τελευταίο ρεύμα (εσωτερικών) προσφύγων ... νοτιότερα σε ελληνικό έδαφος».

#### **Ερωτήσεις κλειστού τύπου, Σωστό/Λάθος:**

1. Σε όλη τη διάρκεια του 19<sup>ου</sup> αιώνα, απελευθερωτικά κινήματα ξέσπασαν στην τουρκοκρατούμενη ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη, με υποκίνηση ή ανοχή του ελληνικού κράτους.
2. Ένοπλοι Μακεδόνες, Ηπειρώτες και Κρήτες πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί από τον καιρό της Επανάστασης στην ελεύθερη Ελλάδα, έδωσαν το παρών στα αλυτρωτικά και απελευθερωτικά κινήματα που ξέσπασαν στην τουρκοκρατούμενη ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη.
3. Τα προσφυγικά ρεύματα σε όλη τη διάρκεια του 19<sup>ου</sup> αιώνα δεν συνέβαλαν ιδιαίτερα στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας.
4. Το 1854 ο Κριμαϊκός πόλεμος γέννησε ελπίδες στους Έλληνες ότι έφθανε η ώρα της απελευθέρωσης αρκετών αλύτρωτων ακόμη περιοχών.
5. Τα κινήματα που οργάνωσαν επαναστατικά σώματα από την Ελλάδα προκειμένου να ξεσηκωθούν οι κάτοικοι αλύτρωτων περιοχών, κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, πέτυχαν το στόχο τους.
6. Όταν οι αντάρτες επέστρεψαν στην Ελλάδα, μετά την αποτυχημένη προσπάθειά τους να ξεσηκώσουν τους κατοίκους υπόδουλων ακόμη περιοχών, τους ακολούθησαν και πολλοί άμαχοι.
7. Ο Κριμαϊκός πόλεμος δεν έπληξε τους πρόσφυγες μέσα στην Αθήνα.
8. Κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, τα γαλλικά στρατεύματα κατοχής συνέβαλαν στη διάδοση της επιδημίας χολέρας στην Αθήνα.

9. Η επιδημία χολέρας έπληξε ιδιαίτερα το νότιο τμήμα της πόλης των Αθηνών, όπου κατοικούσαν πρόσφυγες.
10. Προκειμένου να αποκατασταθούν οι πρόσφυγες του 1854, ιδρύθηκε προσφυγικός συνοικισμός στο νότιο τμήμα της πόλης των Αθηνών.
11. Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος αναθέρμανε το όνειρο της ανάκτησης της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Κρήτης.
12. Κατά τη διάρκεια του Ρωσοτουρκικού πολέμου, η Ελλάδα επιχείρησε να ενισχύσει την υπεράσπιση των ελληνικών δικαίων με την υπόθαλψη επαναστατικών κινημάτων στις επαρχίες αυτές.
13. Τον Ιανουάριο του 1878 ιδρύθηκε στην Αθήνα η Μακεδονική Επιτροπή, με σκοπό την αποκατάσταση των Μακεδόνων προσφύγων.
14. Οι Μακεδόνες πρόσφυγες της Νέας Πέλλας, και άλλοι της Εύβοιας, ανταποκρίθηκαν στις προσπάθειες της Μακεδονικής Επιτροπής να συγκεντρώσει στρατιωτική δύναμη.
15. Η επανάσταση που οργανώθηκε με τη βοήθεια της Μακεδονικής Επιτροπής ξέσπασε στον Όλυμπο, στα Πιέρια και στη Χαλκιδική και έληξε με ήττα των Ελλήνων επαναστατών από τους Τούρκους.
16. Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 δημιούργησε το τελευταίο ρεύμα (εσωτερικών) προσφύγων.
17. Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού από τον τούρκικο στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και την υποχώρησή του, ακολούθησε και γενική έξοδος του άμαχου πληθυσμού, που έφευγε πανικόβλητος.
18. Η συνθήκη ειρήνης της Κωνσταντινούπολης προέβλεπε ρυθμίσεις στη θεσσαλική συνοριακή γραμμή με μικρές βελτιώσεις υπέρ των Ελλήνων.

## **ΠΗΓΗ**

### **Οι εθνικές εταιρείες**

Παρά τη φανερή αναποφασιστικότητα της κυβερνήσεως [κατά την κρίση του 1875-1878 στα Βαλκάνια], η ιδέα ότι η Ελλάδα όφειλε να ετοιμασθεί για κάθε ενδεχόμενο είχε πλέον ωριμάσει. Ήδη διάφορες εταιρίες είχαν αρχίσει να διενεργούν εράνους, να αγοράζουν όπλα και να καταρτίζουν σχέδια εξεγέρσεων των υπόδουλων επαρχιών. Δύο από τις κύριες εταιρίες ήταν η «Αδελφότης» και η «Εθνική Άμυνα». Σε συνεργασία μ' αυτές, ή και τελείως ανεξάρτητα, ενεργούσαν άλλες μικρότερες ή τοπικού χαρακτήρα, που τις αποτελούσαν κυρίως πρόσφυγες από τις αντίστοιχες υπόδουλες επαρχίες και την Κρήτη.

Η «Αδελφότης», το καταστατικό της οποίας είχε εγκριθεί τον Απρίλιο του 1876, είχε προέλθει από τη μυστική «Αδελφική Ενότητα», την οποία, κατά μια πληροφορία, είχε συστήσει ο μακεδονικής καταγωγής λοχαγός του πυροβολικού Κωνσταντίνος Ισχύμαχος. Απεσταλμένοι της «Αδελφότητος» από το ελεύθερο κράτος περιόδευαν, κατά το σύστημα των αποστόλων της Φιλικής Εταιρίας, πόλεις και χωριά των τουρκοκρατούμενων περιοχών, καθώς και των κέντρων του Ελληνισμού της διασποράς, επέλεγαν τα κατάλληλα πρόσωπα, τα μύουσαν στους σκοπούς της «Αδελφότητος» και τα όρκιζαν στο Ευαγγέλιο. Από τα (...) απομνημονεύματα του επισκόπου Κίτρους Νικολάου, που το 1878 πρωτοστάτησε στην εξέγερση της Πιερίας, προκύπτει ότι η μύηση στην «Αδελφότητα» ως τις αρχές του 1878 είχε καλύψει όλα τα αστικά και ημιαστικά κέντρα, καθώς και τα περισσότερα χωριά της νότιας και δυτικής Μακεδονίας. (...) Πίσω όμως από την αναγνωρισμένη οργάνωση, συνέχιζε να λειτουργεί μυστικά το «Κέντρο της Αδελφικής Ενότητος» (...), το οποίο ουσιαστικά κατηύθυνε και τη δραστηριότητα της επίσημης οργανώσεως. Όπως προκύπτει από έγγραφα που υπάρχουν στο αρχείο του Γ. Φιλάρετου, το Κέντρο δεν περιοριζόταν στην προετοιμασία των επαναστάσεων, αλλά έπαιρνε και πρωτοβουλίες πολιτικής φύσεως, οργανώνοντας συλλαλητήρια, ψηφίσματα, δημοσιεύοντας άρθρα στον τύπο για την αφύπνιση της κοινής γνώμης και εξασκώντας πίεση στην κυβέρνηση.

Πιο σημαντική ίσως και από την «Αδελφότητα», λόγω του κύρους των μελών της και των στενών δεσμών τους με την πολιτική, πνευματική και οικονομική ηγεσία της χώρας, ήταν η «Εθνική Άμυνα». Στα μέλη της συγκαταλέγονταν προσωπικότητες, όπως ο ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος (...), ο νομομαθής καθηγητής Παύλος Καλλιγάς (...), ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας Μάρκος Ρενιέρης (...), ο δικηγόρος Στέφανος Δραγούμης και άλλοι. Ο σύλλογος αυτός βασικά αποτελούσε συνέχεια των εθνικών επιτροπών που είχαν αναμιχθεί στην Κρητική επανάσταση. Με παραρτήματα σε πολλά επαρχιακά κέντρα και με μέλη ή συνεργάτες στο εξωτερικό, η «Εθνική Άμυνα» χρησιμοποίησε το κύρος και τις γνωριμίες των μελών της, ιδιαίτερα με πλούσιους Έλληνες της διασποράς, για τη συγκέντρωση χρημάτων και την αγορά όπλων.

.....  
.....[Όταν η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο στην Τουρκία (12/24 Απριλίου 1877), η Ελλάδα, χωρίς στρατό, χωρίς δεσμεύσεις από τη ρωσική πλευρά και με συνεχείς κυβερνητικές κρίσεις, βρέθηκε αδύναμη να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων].

Με την υποκίνηση των διαφόρων εθνικών εταιριών και συλλόγων και τη συμπράσταση του τύπου συγκροτήθηκαν παλλαϊκές συγκεντρώσεις, που ομόφωνα απαιτούσαν τη σύσταση συλλογικής κυβερνήσεως (...).

Μετά τη συνένωση των πολιτικών δυνάμεων [οικουμενική κυβέρνηση], οι δύο κυριότερες εθνικές εταιρίες, η «Εθνική Άμυνα» και η «Αδελφότης», απεφάσισαν να συνεργασθούν και να συντονίσουν τις ενέργειές τους. Προς το σκοπό αυτό συνέστησαν μια κεντρική επιτροπή με πρόεδρο τον Παύλο Καλλιγά και ίσο αριθμό μελών και από τις δύο οργανώσεις. (...)

Από την πρώτη στιγμή η κεντρική επιτροπή ήρθε σε συνεννόηση με την κυβέρνηση για την εναρμόνιση των ενεργειών της προς την κυβερνητική πολιτική. Από την πλευρά της, η κυβέρνηση μέσω των Τρικούπη και Ζαΐμη έθεσε στη διάθεση της κεντρικής επιτροπής χρήματα και οπλισμό από τις κρατικές αποθήκες. Όλοι οι νομάρχες, ιδιαίτερα των παραμεθόριων νομών, καθώς και οι πρόξενοι στις υπόδουλες επαρχίες είχαν εντολή να συνεργάζονται με τους επίσημους εκπροσώπους της κεντρικής επιτροπής.

(...) Οι άλλοι μικρότεροι εθνικοί σύλλογοι συνέχισαν να ενεργούν αυτόνομα, αλλά ως ένα σημείο συντόνιζαν τις ενέργειές τους με την κεντρική επιτροπή. (...) Το γενικό σχέδιο των εξεγέρσεων καταρτίσθηκε βασικά από το λοχαγό Ισχύμαχο και προέβλεπε ταυτόχρονες εξεγέρσεις στη Θεσσαλία, Ήπειρο, Μακεδονία και Κρήτη. Οι εξεγέρσεις αυτές θα άρχιζαν με την άφιξη ένοπλων σωμάτων από το βασίλειο. *Ευάγγελος Κωφός, Το Ελληνοβουλγαρικό Ζήτημα, Ι.Ε.Ε., τόμ. ΙΓ΄, σσ. 325-330.*

**Ερώτηση:** Με βάση τις γνώσεις σας από το σχολικό εγχειρίδιο και αφού λάβετε υπόψη τα στοιχεία που παρατίθενται στο πιο πάνω παράθεμα, να αναφερθείτε στη στάση των εγκατεστημένων στην Ελλάδα προσφύγων, κατά τη διάρκεια των επαναστατικών κινημάτων στη Θεσσαλία, την Ήπειρο και τη Μακεδονία.